

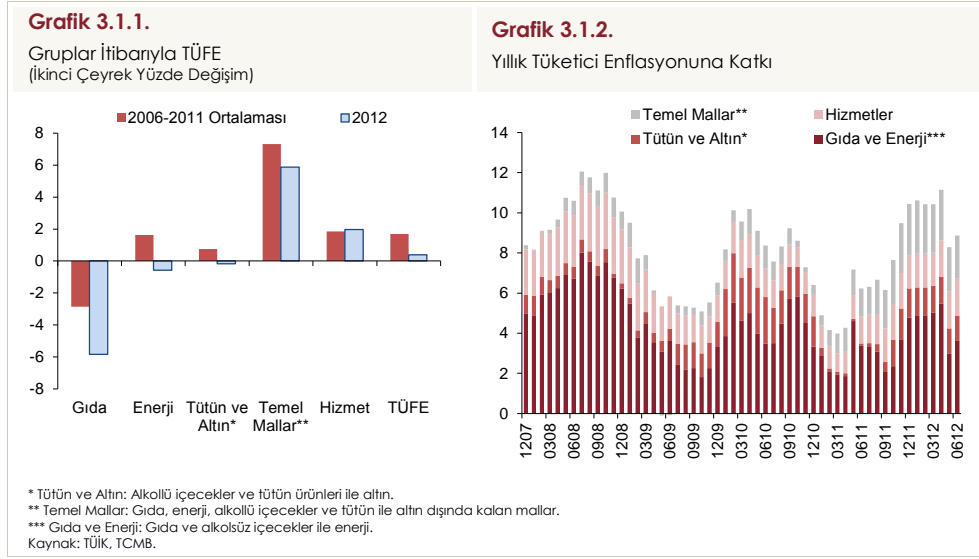
3. Enflasyon Gelişmeleri

3.1. Enflasyon

2012 yılının ikinci çeyreğinde yıllık tüketici enflasyonu bir önceki çeyreğe kıyasla 1,6 puan azalarak yüzde 8,87 oranına gerilemiştir. Bu gelişmede olumlu seyrini sürdüren işlenmemiş gıda fiyatları ile uluslararası emtia fiyat gelişmeleri paralelinde gerileyen petrol fiyatları belirleyici olmuştur. Bu dönemde temel mal grubu yıllık enflasyonu yavaşlama eğilimini sürdürürken, hizmet enflasyonunda sınırlı bir oranda artış gözlenmiştir. Yavaşlayan ekonomik faaliyet enflasyon görünümüne olumlu katkı sunmuş, aynı dönemde maliyet yönlü baskıların da hafiflemesi ile temel enflasyon göstergeleri aşağı yönlü bir eğilim göstermiştir. Sonuç olarak, yılın ikinci çeyreğinde enflasyon, temelde işlenmemiş gıda ve enerji fiyatlarının öngörülenin de üzerinde azalması sonucunda Nisan Enflasyon Raporu'nda sunulan tahminin altında gerçekleşmiştir.

Alt gruplar detayında bakıldığında, yılın ikinci çeyreğinde hizmet grubu haricindeki ana harcama gruplarında çeyreklik fiyat değişim oranları geçmiş yıl ortalamalarına kıyasla daha olumlu bir görünüm sergilemiştir (Grafik 3.1.1). Bu dönemde yıllık enflasyondaki gerilemede gıda fiyatlarındaki yüksek oranlı azalış belirleyici olmuştur. İkinci çeyrekte yıllık enflasyonu 3,87 puan azalan gıda grubunun enflasyona yaptığı katkı ilk çeyrek sonuna kıyasla 1,08 puan gerilemiştir (Grafik 3.1.2). Aynı dönemde enerji grubunun enflasyona yaptığı katkı Nisan ayında elektrik ve doğalgaz tarifelerinde yapılan yüksek oranlı ayarlamalara rağmen, akaryakıt fiyatlarında gözlenen belirgin gerileme ile 0,33 puan azalmıştır. Diğer taraftan, hizmet grubunun enflasyona yaptığı katkı ise yemek ve haberleşme hizmetleri enflasyonundaki yükseliş paralelinde 0,22 puan artmıştır.

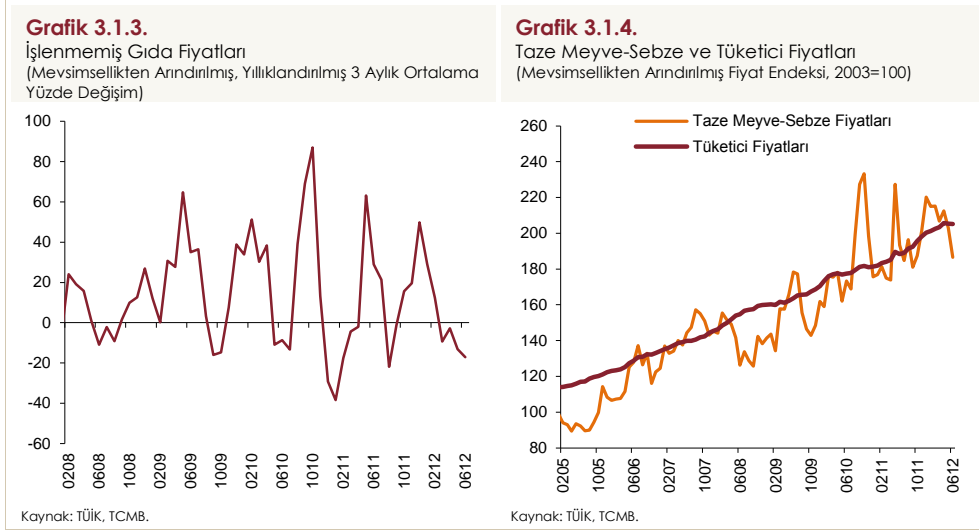
Sonuç olarak, son dönemde tüketici enflasyonunda kaydedilen yavaşlamada işlenmemiş gıda ve petrol fiyatlarının seyri belirleyici olmuştur. İşlenmemiş gıda fiyatlarının yılın geri kalan döneminde de ılımlı seyrini sürdürmesi beklenmektedir. Diğer taraftan, işlenmiş gıda fiyatları ekmek fiyatlarındaki gelişmelere ve son dönemde uluslararası gıda emtia fiyatlarındaki eğilime bağlı olarak yukarı yönlü risk taşımaktadır. Ayrıca, petrol fiyatlarında ulaşılan düşük seviyeler sonrasında Haziran ayı sonunda gözlenen artış eğilimi, kısa vadede enflasyon görünümüne ilişkin yukarı yönlü riskleri canlı tutmaktadır.

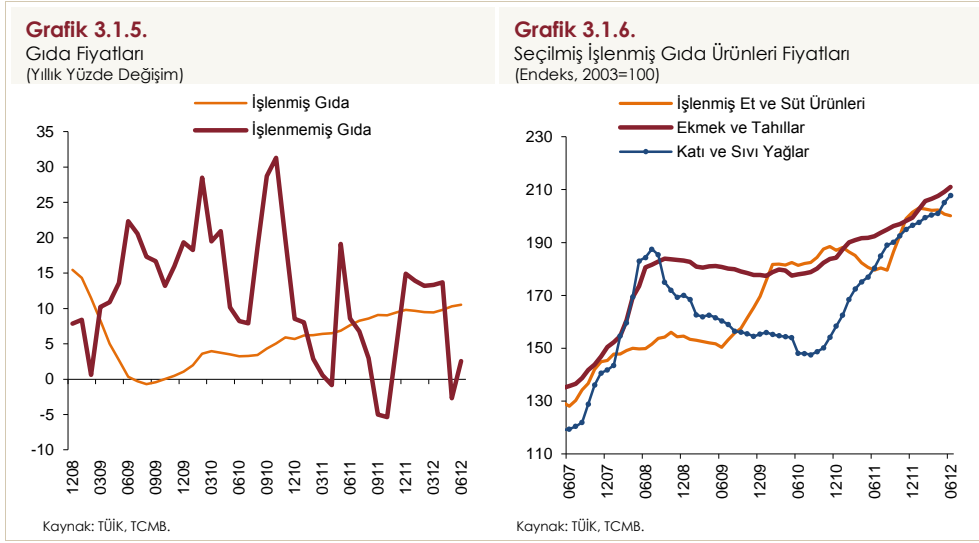
İşlenmemiş gıda fiyatlarında ilk çeyrekte gözlenen olumlu seyir ikinci çeyrekte güçlenerek devam etmiştir (Grafik 3.1.3). Mevsimsel etkilerle fiyatların azalış eğiliminde olduğu ikinci çeyrekte fiyatların yüzde 14,76 oranında gerilemesi ile endeks tarihindeki en büyük çeyreklik düşüş kaydedilmiştir. Bu dönemde sebze fiyatları tarihsel ortalamalara yakın bir oranda gerilerken, meyve fiyatlarının mevsimsel artış eğiliminin aksine azalış kaydetmesi bu gelişmede temel belirleyici olmuştur. Böylelikle, meyve ve sebze fiyatlarında tüketici fiyatları genel seviyesine kıyasla belirgin bir düşüş kaydedilmiştir (Grafik 3.1.4). Meyve fiyat artışları daha detaylı incelendiğinde ikinci çeyrek artış oranının önceki yıllara kıyasla daha az oynak bir yapı sergilediği görülmektedir. Bunda, yeni mevsim ürünlerinin endeks kapsamına alınma dönemlerinde yapılan ayarlamaların da etkisi hissedilmektedir.¹ Kutu 3.1'de taze meyve ve sebze fiyatlarındaki güçlü mevsimsellikten kaynaklanan TÜFE oynaklığının etkileri tartışılmıştır.

Bu dönemde meyve ve sebze dışında kalan işlenmemiş gıda kalemlerinde de fiyatların azalış göstermesiyle, işlenmemiş gıda grubu fiyatları Nisan Enflasyon Raporu'nda öngörülene kıyasla daha olumlu bir seyir izlemiştir. Böylelikle bu grupta yıllık enflasyon Haziran sonu itibarıyla yüzde 2,55 oranına gerilemiştir (Grafik 3.1.5).

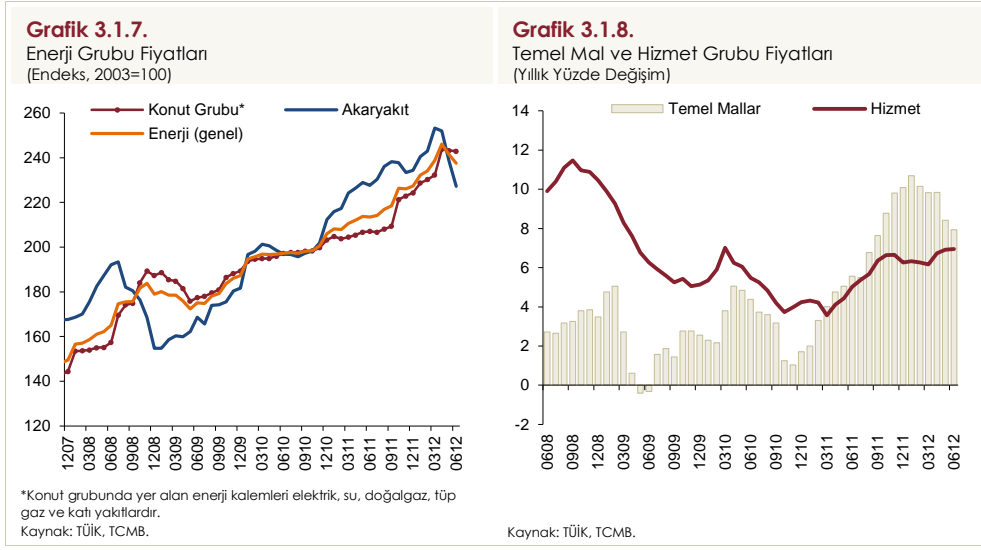
¹ Örneğin, 2011 yılının Mayıs ayında geçmiş yıllardaki tüketim kalıplarına dikkate alınarak endeks hesaplamalarına dahil olan ve yaşanan arz sıkıntısı ile meyve ve tüketici enflasyonunda belirgin artışlara neden olan bazı ürünler endekse bu yıl Haziran ayında dahil edilmiştir. Böylelikle olası bir arz sıkıntısından kaynaklanabilecek ve tüketim miktarları ile ayarlanan aşırı ve kısa süreli fiyat hareketlerinin TÜFE'ye yansımaları sınırlandırılmıştır.

İşlenmemiş gıda fiyatlarındaki bu olumlu görünüme karşılık işlenmiş gıda fiyatları öngörülere kıyasla daha yüksek bir oranda artış kaydetmiştir. Bu çerçevede, işlenmiş gıda fiyatları yıllık artış oranı bir önceki çeyrek sonuna kıyasla yaklaşık 1 puan artarak yüzde 10,51 seviyesine ulaşmıştır (Grafik 3.1.5). Bu dönemde ekmek ve tahıl ürünleri fiyatlarındaki yukarı yönlü seyir devam etmiştir (Grafik 3.1.6). Bilhassa ekmek fiyatlarındaki ilk altı aydaki birikimli artış yüzde 8 oranına yaklaşmış, bu gelişmede Türk Gıda Kodeksi Ekmek ve Ekmek Çeşitleri Tebliği'ndeki gramaja dair düzenlemelerin etkisi hissedilmiştir. Bu çerçevede ekmek fiyatlarındaki artışın üçüncü çeyrekte de devam etmesi söz konusudur. Bu durum yılın ikinci yarısı için işlenmiş gıda fiyatlarına dair yukarı yönlü belirgin bir risk oluşturmaktadır. Bunun yanında, 2010 yılı son çeyreğinden itibaren hem yurt içi hem de uluslararası gelişmeler paralelinde ivmelenen katı ve sıvı yağ fiyatları bu çeyrekte de yüksek bir oranda artarak olumsuz görünümünü sürdürmüştür (Grafik 3.1.6). Diğer taraftan, 2011 yılının ikinci yarısında ivmelenen işlenmiş et ve süt ürünleri fiyatlarının bu çeyrekte azalış kaydetmesi işlenmiş gıda fiyatlarındaki artışı sınırlamıştır. Sonuç olarak, gıda grubu yıllık enflasyonu yaklaşık 4 puan azalarak yüzde 7,38 seviyesine gerilemiş ve işlenmemiş gıda fiyatlarında süregelen olumlu görünüme bağlı olarak Nisan Enflasyon Raporu'nda öngörülen seviyenin altında gerçekleşmiştir.

Enerji fiyatları yılın ikinci çeyreğinde, elektrik ve doğalgaz tarifelerinde yapılan yüksek oranlı ayarlamalara rağmen, yüzde 0,57 oranında azalmıştır (Tablo 3.1.1). Bu dönemde uluslararası petrol fiyatlarındaki keskin düşüş paralelinde akaryakıt fiyatları yüzde 10,27 oranında azalarak 2011 yılı Haziran ayı seviyelerine gerilemiştir (Grafik 3.1.7). Öte yandan, konut grubunda petrol fiyatlarındaki gelişmelere bağlı olarak yüzde 8,63 oranında gerileyen tüp gaz haricindeki tüm kalemlerde yılın ikinci çeyreğinde fiyatlar yükselmiştir. Su tarifelerinde fiyat artışları yılın ilk çeyreğine kıyasla hız kesmekle birlikte sürerken, elektrik ve doğalgazda Nisan ayında kayda değer artışlar (sırasıyla yüzde 9,28 ve 16,24) kaydedilmiştir. Neticede enerji grubu yıllık enflasyonu bir önceki çeyreğe kıyasla 2,16 puan azalarak yüzde 11,23 olmuştur. Bu dönemde enerji grubunun yıllık enflasyona katkısı 1,65 puana gerilerken, bu katkının tamamı konut grubuna yönelik enerji kalemlerinden gelmiştir. Enerji enflasyonu ikinci çeyrekte yavaşlasa da halen yüksek bir seviyede olup, tüketici enflasyonunun görece yüksek seyrinde öne çıkan başlıca alt gruplar arasında gelmektedir (Kutu 3.2). Uluslararası petrol fiyatlarının ikinci çeyreğin ardından Haziran ayı sonunda yükseliş eğilimine girmesi tüketici fiyatları üzerinde yukarı yönlü riskleri canlı tutmaktadır.

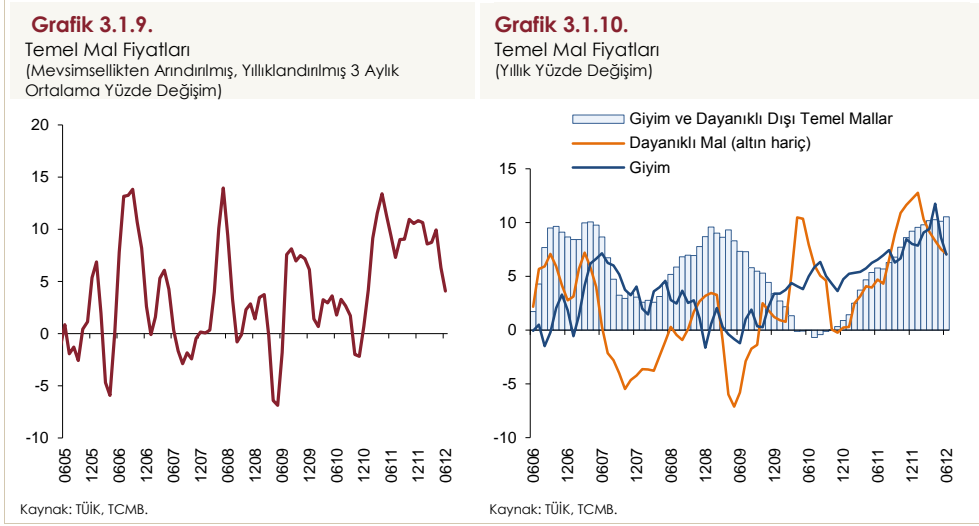
Tablo 3.1.1.
Mal ve Hizmet Grubu Fiyatları
(3 Aylık ve Yıllık Yüzde Değişim)

	2011					2012	
	I	II	III	IV	Yıllık	I	II
TÜFE	1,57	1,83	1,07	5,66	10,45	1,55	0,39
1. Mallar	1,53	2,05	0,73	7,29	11,97	1,54	-0,19
Enerji	2,27	1,37	2,34	4,03	10,36	5,08	-0,57
Gıda ve Alkolsüz İçecekler	3,77	-2,46	1,18	9,57	12,21	2,89	-5,85
İşlenmemiş Gıda	5,08	-5,79	-1,00	17,23	14,89	3,66	-14,76
İşlenmiş Gıda	2,61	0,57	3,03	3,30	9,82	2,25	1,55
Enerji ve Gıda Dışı Mallar	-0,68	6,32	-0,36	6,93	12,51	-1,14	4,78
Temel Mallar	-1,08	7,73	-1,55	4,92	10,09	-1,32	5,88
Dayanımlı Mallar (Altın Hariç)	4,26	1,85	3,69	1,90	12,19	1,41	-0,05
Alkollü İçecek, Tütün ve Altın	0,81	1,05	4,38	14,46	21,70	-0,33	-0,17
2. Hizmetler	1,67	1,22	2,02	1,22	6,27	1,57	1,96
Kira	1,08	0,99	1,35	1,21	4,71	0,89	1,27
Lokanta ve Oteller	1,65	1,80	2,37	2,14	8,20	1,99	2,62
Ulaştırma	2,28	2,10	3,07	1,73	9,49	2,12	1,79
Haberleşme	1,96	-1,71	0,35	0,47	1,04	0,06	2,07
Diğer Hizmetler*	1,61	2,14	2,56	0,65	7,12	2,24	2,00

* Kira, lokanta ve oteller, ulaştırma ile haberleşme hizmetleri dışında kalan hizmetler.
Kaynak: TÜİK, TCMB.

Şubat ayından itibaren gerileme eğiliminde olan temel mal grubu yıllık enflasyonu, yılın ikinci çeyreğinde 1,89 puan azalarak yüzde 7,93 olmuştur (Grafik 3.1.8). Söz konusu gerilemede emtia fiyatlarındaki azalışlar ile Türk lirasında kaydedilen değerlenmenin etkileri hissedilmiştir. Mevsimsellikten arındırılmış veriler de temel mal grubu enflasyonunun ana eğiliminin ikinci çeyrek sonu itibarıyla önemli ölçüde yavaşladığına işaret etmektedir (Grafik 3.1.9). Alt gruplar bazında incelendiğinde, temel mal grubu yıllık enflasyonunda gözlenen gerilemede dayanıklı tüketim malları enflasyonunda kaydedilen azalış etkili olmuştur (Grafik 3.1.10). Giyim fiyatları hem yıllık bazda hem de mevsimsel etkilerden arındırılmış eğilim olarak son iki ayda yavaşlayarak bu görünüme destek veren bir diğer unsur olmuştur. Giyim ve dayanıklı mallar dışında kalan

temel mal fiyatları ise yüksek oranlı artış eğilimini ikinci çeyrekte de korumuştur (Tablo 3.1.2).

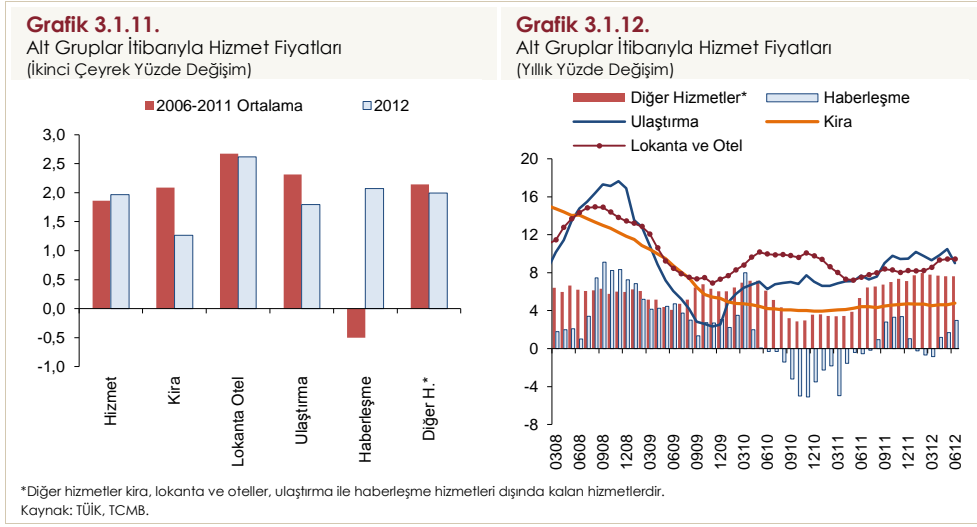

Tablo 3.1.2.
Temel Mal Fiyatları
(3 Aylık ve Yıllık Yüzde Değişim)

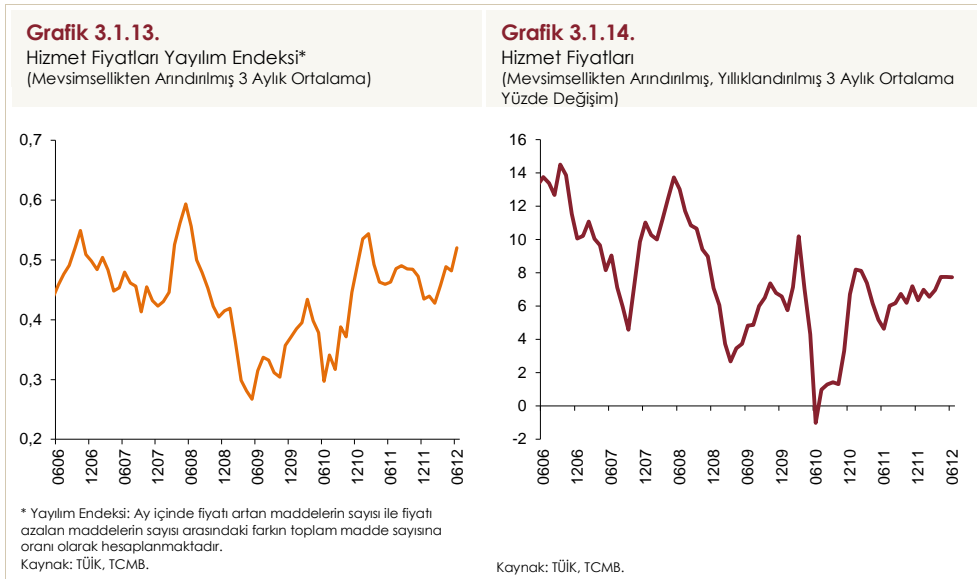
	2011					2012	
	I	II	III	IV	Yıllık	I	II
Temel Mallar	-1,08	7,73	-1,55	4,92	10,09	-1,32	5,88
Giyim ve Ayakkabı	-12,04	25,08	-12,13	11,72	8,01	-10,90	22,34
Dayanıkları Mallar (Altın Hariç)	4,26	1,85	3,69	1,90	12,19	1,41	-0,05
Mobilya	0,75	5,04	2,88	4,01	13,25	3,19	1,76
Elektrikli ve Elektriksiz Aletler	2,87	-1,26	0,34	3,29	5,27	0,94	-2,75
Otomobil	6,31	2,29	5,68	0,52	15,52	1,09	0,42
Diğer Dayanıkları Mallar	2,15	2,71	1,85	3,00	10,06	1,22	3,13
Diğer	1,82	2,09	1,54	3,44	9,18	2,76	2,42

Kaynak: TÜİK, TCMB.

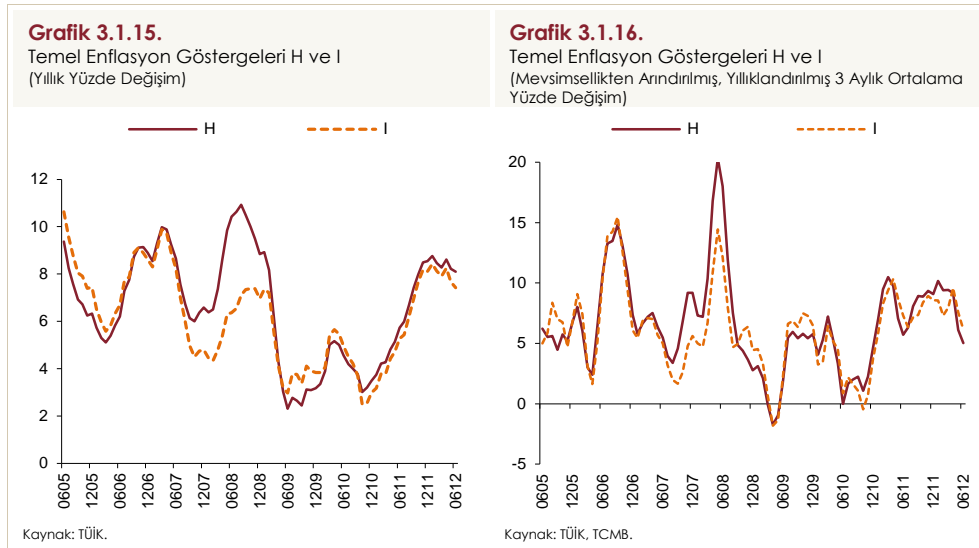
2012 yılı ikinci çeyreğinde hizmet grubu yıllık enflasyonu bir önceki çeyreğe kıyasla 0,78 puan artmış ve kademeli olarak yüzde 6,94 seviyesine yükselmiştir (Grafik 3.1.8). Böylelikle, hizmet fiyatları ikinci çeyrek artışı geçmiş yıl ortalamalarının sınırlı bir miktar üzerinde gerçekleşmiştir (Grafik 3.1.11). Nisan ve Mayıs aylarında hizmet fiyatları büyük ölçüde ulaştırma ve yemek hizmetleri gruplarındaki artışlarla yükselmiştir (Grafik 3.1.12). Bu gelişmede akaryakıt fiyatlarındaki geçmiş dönemde kaydedilen birikimli artışlar ile işlenmiş gıda fiyatlarındaki yükselişin etkisi hissedilmiştir. Çeyreğin son ayında ise kira ile sabit telefon görüşme ücretlerine bağlı olarak haberleşme hizmetleri fiyatları yıllık enflasyonun artışında etkili olmuştur. Özetle, hizmet fiyatlarında yakın dönemdeki girdi maliyeti yansımalarının etkileri hissedilmiştir. Bu görünüme uygun olarak ikinci çeyrekte hizmet fiyatlarındaki artış eğiliminin grup geneline önceki dönemlere kıyasla daha çok yayıldığı gözlenmiştir (Grafik 3.1.13).

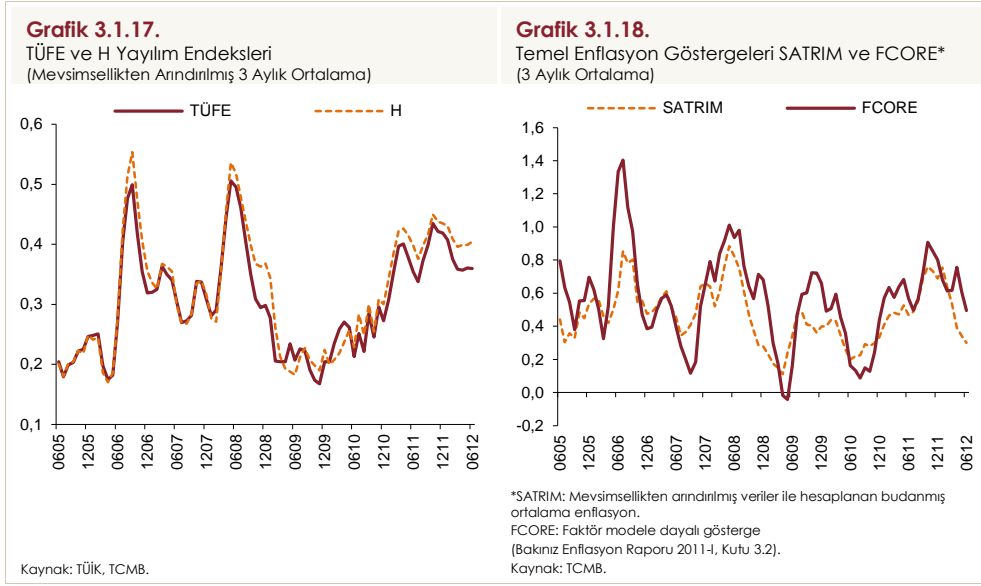
Mevsimsel etkiler çıkarıldığında 2012 yılının ilk çeyreğinde yatay seyreden hizmet enflasyonu ikinci çeyrek başında sınırlı bir miktar yükselmiş, dönem boyunca da sabit bir seyir izlemiştir (Grafik 3.1.14). Mevsim etkilerinden arındırılmış hizmet fiyatlarının ima ettiği enflasyon eğiliminin kriz sonrası toparlanma dönemlerindeki eğilimlerin altında kalması ılımlı olarak nitelendirilmektedir. 2011 yılı boyunca Türk lirası cinsinden ithalat fiyatlarındaki keskin yükseliş ile güçlü iktisadi faaliyetin gecikmeli etkileri neticesinde yükselen enflasyonun hizmet fiyatlarına yansımalarının sınırlı kaldığı gözlenmektedir. Nitekim, söz konusu nedenlerle tüketici enflasyonunun yüzde 10 düzeylerinde seyrettiği yılın birinci yarısında, hizmet grubunun yıllık enflasyona ortalama katkısı gıda, enerji ve temel mal gruplarının altında kalmıştır.

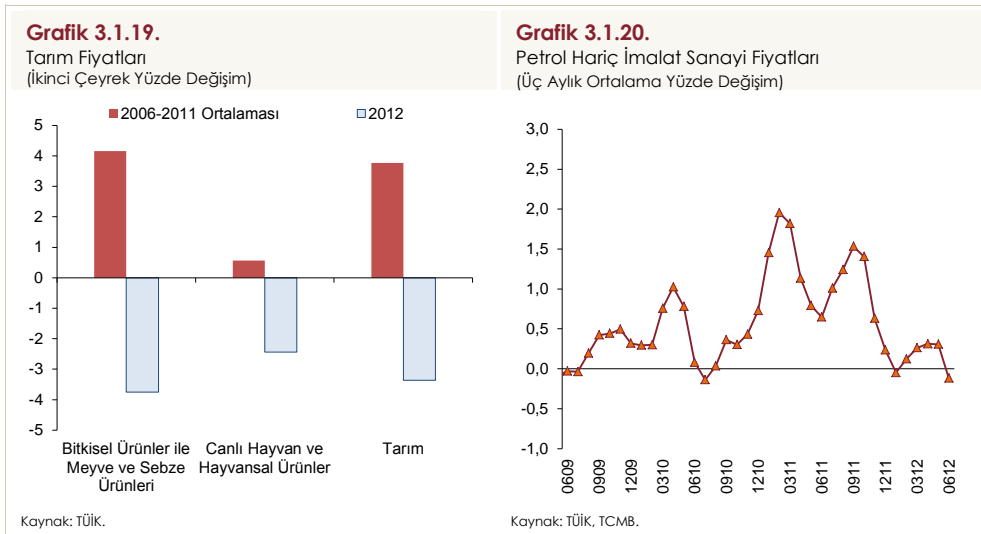
Temel enflasyon göstergelerinden H ve I'nın yıllık enflasyonları yılın ikinci çeyreğinde bir miktar azalarak sırasıyla yüzde 8,10 ve 7,43'e gerilemiştir (Grafik 3.1.15). Hizmet grubunda yıllık enflasyonunun yükseldiği bu dönemde, temel mal enflasyonundaki yavaşlama bu gelişmede belirleyici olmuştur. Mevsimsellikten arındırılmış veriler yılın ikinci çeyreğinde ana eğilimin her iki gösterge için de yavaşladığına işaret etmektedir (Grafik 3.1.16). Özellikle giyim fiyatlarında mevsimsel ortalamaların altında gerçekleşen ikinci çeyrek artışı bu yavaşlamada önemli bir rol oynasa da giyim fiyatları dışında bakıldığında da aynı eğilim korunmaktadır.

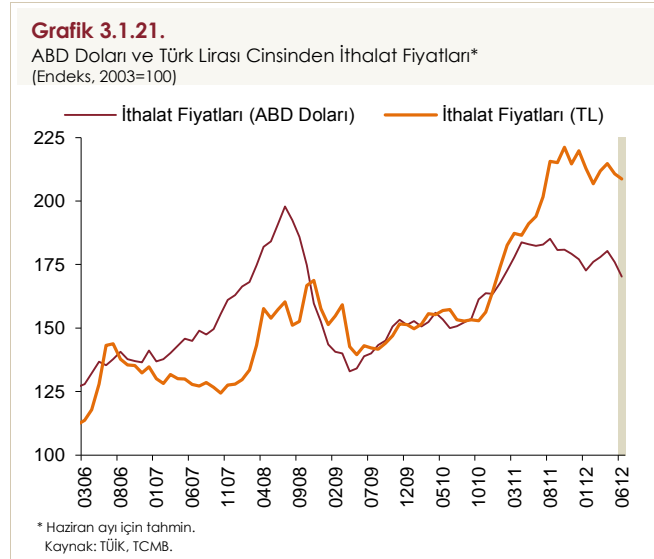
TÜFE ve H göstergesine ilişkin yayılım endeksleri yılın ikinci çeyreğinde yatay bir seyir izlemiştir (Grafik 3.1.17). Öte yandan, TCMB bünyesinde takip edilen alternatif çekirdek enflasyon göstergeleri, H ve I'nın mevsimsellikten arındırılmış ana eğilimlerine paralel bir görünüm arz ederek gerilemiştir (Grafik 3.1.18). Mevsimsellikten arındırılmış fiyat artışlarının daha düşük bir eğilime işaret ettiği bu dönemde yayılım endekslerinin yatay seyretmesi, ekonomide fiyat artırma eğiliminin sürdüğü ancak artış büyüklüklerinin azalmakta olduğu şeklinde değerlendirilebilir. Nitekim, yayılım endeksleri halen tarihsel ortalamaların üzerinde seyrederken, temel enflasyon göstergelerinin mevsimsellikten arındırılmış artışları son iki ayda tarihsel ortalamaların altında gerçekleşmiştir.

Üretici fiyatları ikinci çeyrekte hem tarım hem de imalat sanayi fiyatlarının gerilemesiyle yüzde 0,89 oranında azalırken, üretici fiyatları yıllık enflasyonu 1,78 puan gerileyerek yüzde 6,44 olmuştur (Tablo 3.1.3). Tarım fiyatlarındaki çeyreklik değişim, hem canlı hayvan ve hayvansal ürün fiyatları hem de görece daha belirgin olmak üzere taze meyve-sebze fiyatlarındaki gerilemeyle, önceki çeyrek ortalamalarının oldukça altında gerçekleşmiştir (Grafik 3.1.19). Mevsimsel etkilerden arındırıldığında da korunan söz konusu gerileme eğilimi eşanlı olarak tüketici gıda fiyatlarına da yansımış ve tüketici enflasyonundaki yavaşlamada önemli rol oynamıştır.

2012 yılı ikinci çeyreğinde imalat sanayi fiyatları ılımlı bir seyir izlemiştir (Grafik 3.1.20). Bu görünümde Türk lirasının güçlü seyrinin etkisi hissedilse de uluslararası emtia fiyatlarındaki düşüşün katkısı daha belirleyici olmuştur (Grafik 3.1.21). İmalat sanayi fiyatları anılan dönemde temelde petrol ve ana metal fiyatlarındaki gerileme kaynaklı olarak yüzde 0,83 oranında gerilemiştir (Tablo 3.1.3). Buna bağlı olarak ara malı imalatı fiyatları da ikinci çeyrekte azalmıştır. Bu dönemde petrol ve ana metal dışında kalan imalat sanayi fiyatları yatay seyrederken, grup fiyatları sınırlı bir oranda olmakla birlikte 2005 yılı Mart ayından bu yana ilk defa çeyreklik bazda gerilemiştir. Bu dönemde dayanıklı tüketim malları üretici fiyatlarının artış hızı geçen çeyreklere kıyasla önemli ölçüde yavaşlamıştır. İmalat sanayi için girdi teşkil eden tarım ürünlerinden ayçiçeği fiyatlarında kaydedilen artışlar işlenmiş gıda tüketici enflasyonundaki yukarı yönlü eğilime destek verirken, gıda ürünleri imalatı enflasyonu mevsimsel ortalamalarına yakın gerçekleşerek belirgin bir değişim göstermemiştir. Diğer taraftan, pamuk fiyatlarının bir yıldır süregelen eğilimini sürdürerek önemli ölçüde gerilemesinin de etkisiyle tekstil ürünleri fiyatları gerilemiştir. Dolayısıyla bu dönemde giyim grubu tüketici fiyatları üzerinde yurtiçi maliyet baskıları da kısmen hafiflemiştir. Sonuç olarak, ikinci çeyrekteki üretici fiyat gelişmeleri tüketici fiyatları üzerindeki maliyet etkilerinin bu dönemde zayıf seyrettiğine işaret etmiştir.

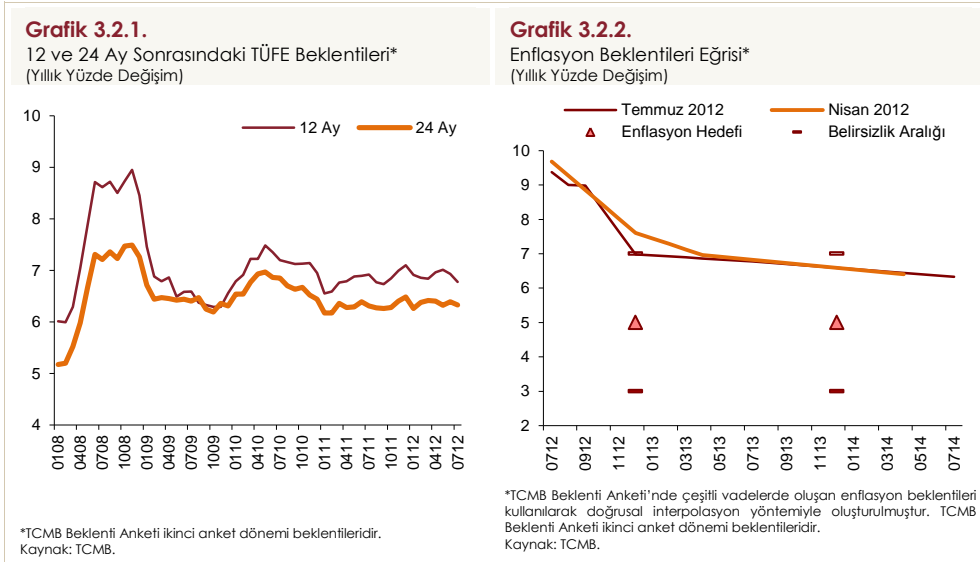
Tablo 3.1.3.
ÜFE ve Alt Kalemler
(Üç Aylık ve Yıllık Yüzde Değişim)

	2011					2012	
	I	II	III	IV	Yıllık	I	II
ÜFE	5,40	0,77	3,31	3,28	13,33	0,65	-0,89
Tarım	5,84	-1,73	-6,03	13,09	10,53	1,65	-3,36
Bitkisel, Meyve ve Sebze Ürünleri	6,81	-2,67	-9,84	17,18	9,83	0,76	-3,75
Canlı Hayvanlar ve Hayvansal Ürünler	-1,26	-0,39	2,68	5,51	6,56	-0,28	-2,44
Sanayi	5,31	1,30	5,24	1,48	13,92	0,45	-0,37
Madencilik	9,70	1,08	4,94	2,93	19,76	0,90	2,24
İmalat	6,27	1,98	4,98	0,72	14,59	1,06	-0,83
Petrol Ürünleri Hariç İmalat	5,55	1,95	4,67	0,70	13,42	0,79	-0,36
Petrol ve Ana Metal Ürünleri Hariç İmalat	4,85	1,53	4,12	1,39	12,38	0,93	-0,09
Elektrik, Gaz ve Su	-4,08	-4,73	7,89	7,91	6,38	-4,64	2,57

Kaynak: TÜİK, TCMB.

3.2. Beklentiler

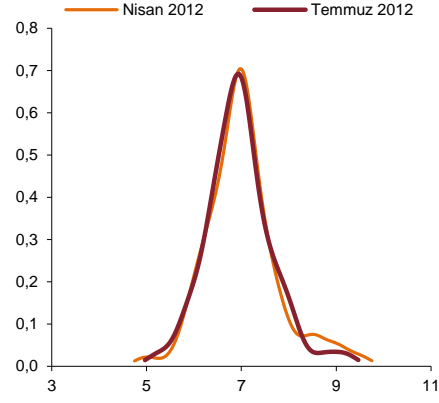
2012 yılı ilk çeyreğinde yatay bir seyir izleyen enflasyon beklentilerinde yılın ikinci çeyreğinde de belirgin bir değişim gözlenmemiştir (Grafik 3.2.1). Öte yandan, çekirdek enflasyon göstergelerinin azalış eğiliminin istikrar kazanması ile yılın üçüncü çeyreği başı itibarıyla orta vadeli beklentiler bir önceki çeyreğe kıyasla sınırlı da olsa daha düşük bir seviyeye gerilemiştir. Nisan ve Temmuz dönemi enflasyon beklentileri vadeler bazında kıyaslandığında, kısa vadeye ilişkin beklentilerin bir miktar aşağı yönlü güncellendiği, daha uzun vadeye dair beklentilerde ise bir değişim olmadığı gözlenmiştir (Grafik 3.2.2).

Bu dönemde, katılımcıların gelecek 12 aylık beklentileri arasındaki uyumda belirgin bir değişim gözlenmezken, gelecek 24 aylık beklentileri arasındaki uyum Nisan ayına kıyasla azalmıştır (Grafik 3.2.3 ve Grafik 3.2.4).

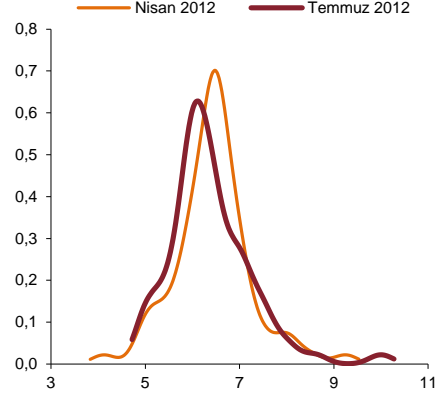
Grafik 3.2.3.

Gelecek 12 Aylık Enflasyon Beklentilerinin Dağılımı*

Grafik 3.2.4.

Gelecek 24 Aylık Enflasyon Beklentilerinin Dağılımı*

* Yatay eksen enflasyon değerlerini, dikey eksen Kernel tahminini ifade etmektedir. TCMB Beklenli Anketi ikinci anket dönemi beklentileridir. Kaynak: TCMB.

Kutu
3.1

TÜFE’de Mevsimlik Ürünler ve Öngörülemeyen Oynaklık

Bu kutuda tüketici fiyat endeksinde yer alan mevsimlik ürünlerin yol açtığı oynaklığın kaynakları ve büyüklüğü üzerinde durulmaktadır. Öncelikle mevsimlik ürün fiyatlarının diğer fiyatlardan ayrışmasını niteleyen temel özellik olan güçlü mevsimsellik kavramı tanıtılmaktadır. Daha sonra güçlü mevsimselliğin öngörülemez fiyat oynaklığına etkisinin ürün grupları arasında gösterdiği heterojen yapı ile mevsimsel düzensizliklerin yaşam maliyetinin ölçüm kalitesine etkileri sunulmaktadır. Son olarak, güçlü mevsimsellikten kaynaklanan oynaklığın enflasyon hedeflemesi çerçevesinde para politikasına etkileri tartışılmaktadır.²

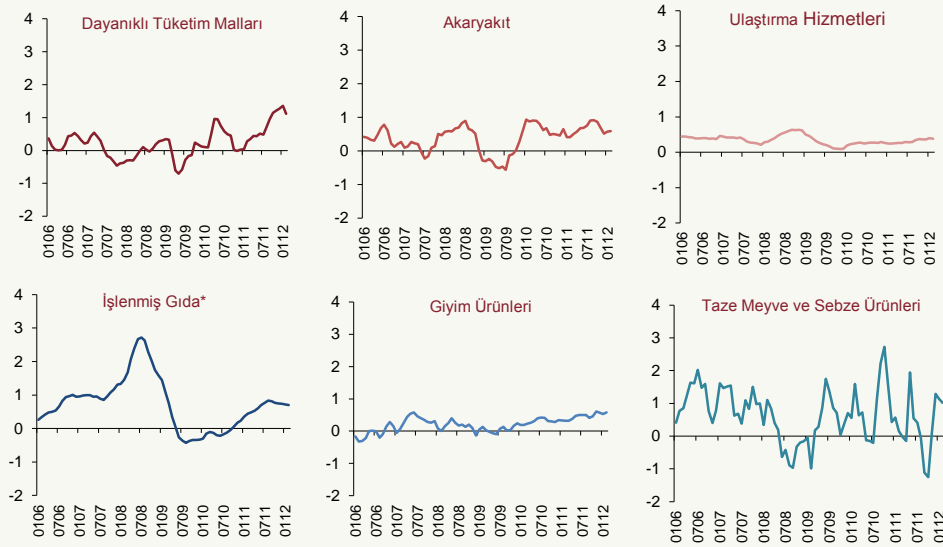
Birçok ürün fiyatı belirgin mevsimsel yapı sergileyebilir. Bu tür ürünlerin fiyat değişimleri büyük ölçüde mevsimsel etkilerden bağımsız olan maliyet unsurları tarafından belirlenir. Bu nedenle de bu ürünlerdeki fiyat oynaklığı yalnızca maliyet şokları yoğunlaştığında yükselip, diğer dönemlerde daha istikrarlı seyretmektedir. Diğer taraftan, bazı ürünlerde mevsimselliğin oynaklık üzerindeki etkisi daha belirgin ve sürekli. Fiyatları mevsim koşullarına göre belirlenen ve bu nedenle yılın yalnızca belirli dönemlerinde piyasada bulunan ürünler güçlü mevsimsellik özelliğine sahiptir. Örneğin yılın her dönemi ulaşılabilen domates mevsimsellik ihtiva eden bir fiyat yapısına sahip iken, genellikle yalnızca yaz aylarında bulunan şeftali güçlü mevsimsellik gösteren bir ürün olarak sınıflandırılmaktadır. Dolayısıyla, güçlü mevsimsellik gösteren ürünler fiyat endekslerine yılın yalnızca belirli aylarında dahil edilebilmektedir.

Güçlü mevsimsellik gösteren ürünler ile diğer ürünlerin gösterdiği fiyat oynaklığı arasında yapısal bir fark söz konusudur. Mevsimsel yapı sergileyemeyen ürünlere gelen şoklar girdi fiyatlarından veya talepteki değişimlerden kaynaklanırken, güçlü mevsimsel ürünlerin fiyatları ise yoğun olarak iklim koşullarından etkilenmektedir. Diğer ürünlerdeki fiyat değişimleri daha seyrek aralıklarla gözlenirken, güçlü mevsimsellik gösteren ürünlerin fiyatlarında ani yükseliş veya düşüşler birkaç hafta sonra yerini ters yönlü hareketlere bırakmaktadır (Özmen ve Sevinç, 2011). Ancak bu, güçlü mevsimsellik gösteren ürün fiyatlarının arz ve talep koşullarına göre belirlenmediği şeklinde yorumlanmamalıdır. Tam tersine, söz konusu ürünler yapısal özellikleri göz ardı edilerek endekse dahil edildiklerinde temel iktisadi davranışın ima ettiğinin dışında bir oynaklık yaratılmaktadır. Dolayısıyla, fiyat hareketlerinin doğru analiz edilmesinde güçlü mevsimsel ürün fiyatlarında gözlenen düzensiz dalgalanmaların dikkate alınması büyük öneme sahiptir. Bu bağlamda, çalışmaya konu olan durumun fiyatların mevsimsel eğilimler göstermesi değil, fiyatlarda aşırı oynaklığa yol açan ve beraberinde ölçüm problemi getiren “mevsimselliğin özel bir hali” olduğu vurgulanmalıdır.

² Bu çalışmada sunulan analiz Atuk, Özmen ve Sevinç (2012) çalışmasından alınmıştır.

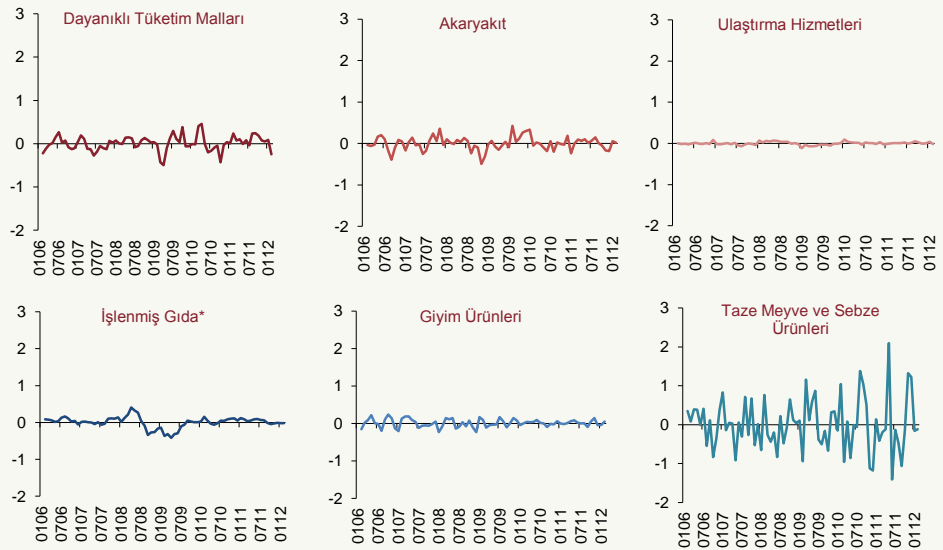
Çalışmada güçlü mevsimsellik gösteren ürünler olarak giyim ile taze meyve sebze fiyatları ele alınmıştır. Güçlü mevsimsellikten gelen fiyat oynaklığının büyüklük ve seyir açısından diğer unsurlarla karşılaştırılması amacıyla, temsiliyet gücü yüksek ve güçlü mevsimsellik gösteren gruplarla mukayese edilebilir tüketim ağırlığına sahip ürün grupları seçilmiştir. Bu gruplar dayanıklı tüketim malları, akaryakıt, ulaştırma hizmetleri ile işlenmiş gıda ürünleridir. Karşılaştırmalar yıllık enflasyona katkılar üzerinden yapılmıştır. Buna göre seçilmiş grupların yıllık enflasyona dönemlik katkıları ile aylık net katkıları Grafik 1 ve Grafik 2'de gösterilmiştir.

Grafik 1. Seçilmiş Grupların Yıllık TÜFE Enflasyonuna Katkıları (Yüzde Puan)

Not: İşlenmiş gıda burada ekme, tahıl ve yağları içermektedir.
Kaynak: TÜİK, TCMB.

Grafik 2. Seçilmiş Grupların Yıllık Enflasyona Aylık Net Katkıları (Yüzde Puan)

Not: İşlenmiş gıda burada ekme, tahıl ve yağları içermektedir.
Kaynak: TÜİK, TCMB.

Grafik 1'e bakıldığında, enflasyona katkıların zaman içinde değiştiği gözlenmektedir. Bu değişimi sektörel özellikler ile açıklamak mümkündür. Güçlü mevsimsellik göstermeyen ürün grupları arasında dayanıklı tüketim malları ve akaryakıt sektörlerinin ortak özelliği üretimde ithal girdi oranlarının yüksekliği iken, işlenmiş gıda ürünleri fiyatları, ithalat bağımlılığı çok yüksek olmasa da, dış fiyat şoklarından hızla etkilenebilmektedir (Başkaya, Gürgür ve Öğünç, 2008). Bu çerçevede, bu grupların dönem içindeki katkısını uluslararası fiyat ve kur gelişmeleri doğrultusunda açıklamak mümkündür. Diğer taraftan, girdi fiyatlarının nihai ürün fiyatındaki oranı daha düşük olan ve daha rekabetçi koşullarda çalışan ulaştırma hizmetleri grubunda ise fiyatlar zaman zaman akaryakıt fiyatlarındaki artıştan olumsuz etkilense de, seçilmiş gruplar içinde en düzgün ilerleyen katkıyı bu grup sunmaktadır.³

Güçlü mevsimsellik gösteren ürünler tarafında ise dikkate değer bir farklılaşma söz konusudur. Güçlü mevsimsellik nedeniyle ürün fiyatlarının oldukça değişken olduğu bilinen giyim grubunun yıllık enflasyona katkısı düşük seviyelerde ilerlemektedir. Diğer taraftan, taze meyve ve sebze grubu en büyük oynaklığa sahip grup olarak ön plana çıkmaktadır. Bu durum, güçlü mevsimselliğin tek başına yıllık enflasyondaki aşırı değişkenlikle ilişkilendirilemeyeceğine işaret etmektedir.

Güçlü mevsimsel ürün grupları arasındaki farklılaşma sektörlerin piyasa yapılarındaki farklardan kaynaklanmaktadır. Giyim ürünlerini üreten birçok firmanın bulunması ve üretimin sezondan önce yapılması stok biriktirmeyi mümkün kılmaktadır. Bu durum da olası talep şoklarının arzla dengelenmesine yol açmaktadır. Diğer taraftan, taze meyve sebze ürünleri dönemlik üretildiğinden, olası bir arz şokunun denge fiyatını oldukça yüksek seviyelere çıkarması mümkündür. Bu nedenle, sektörel yapıya bağlı olarak güçlü mevsimsellik sadece taze meyve ve sebze sektöründe büyük bir enflasyon oynaklığına dönüşebilmektedir.⁴

Taze meyve ve sebze grubunun yıllık enflasyona katkısı hem büyüklük hem de oynaklık bakımından incelendiğinde diğer gruplara kıyasla yüksektir. Taze meyve ve sebze fiyat oynaklığının yapısal olarak farkı, katkıların değişimleri incelendiğinde belirginleşmektedir. Yıllık enflasyonlara katkıların aylık değişimleri ilgili ayda belirli bir grubun yıllık enflasyona yaptığı net katkı olarak yorumlanabilir (Atuk ve Sevinç, 2012). Aylık net katkılar incelendiğinde, taze meyve ve sebze grubu haricinde kalan ürünlerin yıllık enflasyona katkısının oldukça sınırlı düzeyde kaldığı gözlenmektedir. Diğer taraftan, taze meyve ve sebze fiyatlarının yıllık enflasyona katkısı bir aydan diğerine yaklaşık 2 puan kadar değişebilmektedir.

³ Katkılara ilişkin tanımlar Atuk, Özmen ve Sevinç (2012)'de yer almaktadır.

⁴ Atuk, Özmen ve Sevinç (2012)'de daha detaylı tartışılmaktadır.

Bu temel analiz tüketici fiyatlarının oynaklığının çeşitli ürün grupları için yapısının ne ölçüde ve nasıl değiştiğine ışık tutmaktadır. Güçlü mevsimsellik tüketici fiyatlarını sektör yapısına bağlı olarak etkileyebilmektedir. Bu doğrultuda taze meyve ve sebze fiyatları TÜFE üzerinde mevsimsel desenler dikkate alındığında bile öngörülemez ve kayda değer bir oynaklık oluşturmaktadır.

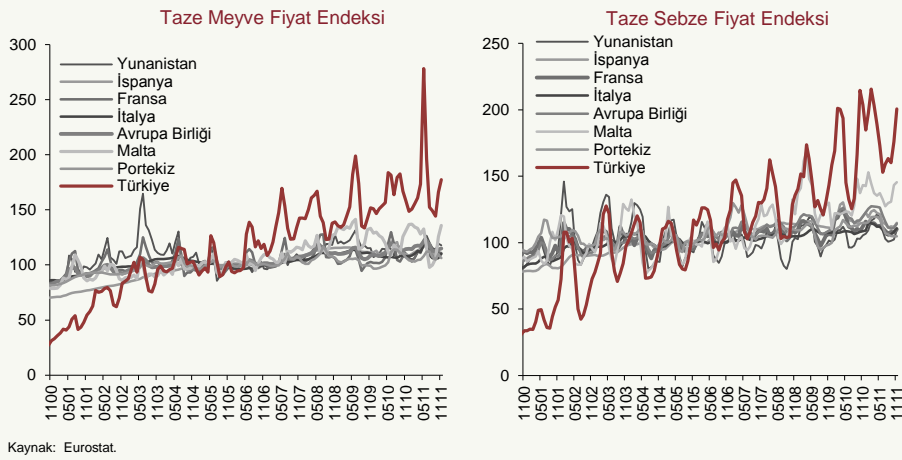
Giyim fiyatları gibi güçlü mevsimsellik gösteren ürün fiyatları her yıl öngörülebilir bir mevsimsel yapı sergilediklerinde (her yılın aynı döneminde benzer büyüklükte değişikliklerinde) yıllık tüketici enflasyonunu olumsuz etkilememektedir. Dolayısıyla, yılın her ayına ilişkin istikrarlı bir fiyat seyri önceki yıllarda gözlenen tüketim ağırlıklarının bir sonraki yılda da geçerli olabileceğine işaret etmektedir. Diğer taraftan, taze meyve sebze ürünlerinde gözlemlendiği gibi güçlü mevsimsellik (özellikle ürünlerin giriş aylarında) düzensiz bir yapı gösterdiğinde ise, fiyatları oldukça yüksek oranlarda artan ürünlere cari yılda yapılan harcamalarının önceki yıl ortalamalarında olacağı varsayımı gerçeklikten uzaklaşmaktadır. Önceki yıllar fiyatlarına göre ölçülmüş tüketim ağırlıklarının cari yıldaki yüksek fiyat seviyesinde de aynı kabul edilmesi, ürünlerdeki büyük fiyat oynaklığının TÜFE geneline yansımaya olanak tanımaktadır. Bu nedenle değişken ağırlık gibi önceki yılların mevsimsel ortalamalarına göre hesaplanmış tüketim ağırlıkları, kısa süreli ve aşırı fiyat hareketlerine karşı tüketicinin tüketim miktarını ayarlayabileceğini göz ardı etmektedir. Tüketici fiyatları derlenirken mevcut durumda hem miktar hem de fiyat bilgisini gösteren anlık bir veri seti bulunmadığından, yaşam maliyetini daha doğru yansıtabilmek için güçlü mevsimsellik gösteren ürünlerin endeksleştirilmesinde ağırlık seçimine ilişkin yapılan varsayımlar önem kazanmaktadır.

Enflasyon ülkedeki genel fiyat seviyesi hareketlerini yansıtmaktadır. Taze meyve ve sebze fiyatlarındaki güçlü mevsimsellikten kaynaklanan sürekli ve yüksek oynaklık fiyat endeksinin genel fiyat düzeyine dair bilgi içeriğini doğrudan etkilemektedir. Bu oynaklığın tahmin edilemez oluşunun para politikası açısından bir takım etkileri söz konusudur. Birincisi, para politikasının iletişimi bakımından temel/çekirdek göstergelere daha sık vurgu yapılmak zorunda kalınmaktadır. İkincisi, rassal hava koşullarına bağlı mevsimsel düzensizliklerin öngörülemez oluşu enflasyon hedefleyen bir merkez bankası için yüksek hedef riski teşkil etmekte ve bu da enflasyon hedefinin etrafında daha geniş belirsizlik aralığı gerektirmektedir. Üçüncüsü ise ekonomide gözlenen endeksleme etkisi sebebiyle kontratlarda yapılan güncellemelerdeki dönemler arası farkın yaratacağı belirsizlik unsurudur.

Söz konusu risklerin ülkeye özgü olması da politika ve iletişim üzerindeki yükü artırabilmektedir. Grafik 3'te sunulan Türkiye'nin taze meyve ve sebze fiyat endeksleri ilgili sektörlerdeki fiyatların gerek Avrupa Birliği ülkeleri genelinden,

gerekse iklim koşulları bakımından ülkemizle aynı sınıfta değerlendirilebilecek Akdeniz ülkelerinin tümünden farklı bir yapıda olduğunu göstermektedir.⁵ Enflasyon oynaklığını belirgin olarak etkileyen döviz kuru ve emtia fiyat hareketleri gibi benzer ülkelerin de etkilendiği şoklar karşısındaki politika tutumunun iletişimi daha etkin yapılabilmektedir. Ancak, para politikasına duyarlılığı düşük olan ülkeye özgü gıda şoklarının ülkemizde daha belirgin olması, enflasyonda diğer ülkelere kıyasla daha yüksek belirsizliğe işaret ederek beklentiler üzerinde olumsuz bir etki oluşturabilmektedir.

Grafik 3. Avrupa'da Taze Meyve ve Sebze Tüketici Fiyatları
(Harmonize Tüketici Fiyat Endeksi, 2005=100)

Sonuç olarak, güçlü mevsimsellik gösteren gruplar olan giyim ile taze meyve ve sebze fiyatları incelendiğinde, güçlü mevsimselliğin tek başına yıllık enflasyondaki aşırı oynaklığın belirleyicisi olmadığı görülmektedir. Güçlü mevsimsellik, sektörel özelliklerle birlikte değerlendirildiğinde, yalnızca taze meyve ve sebze grubu kanalıyla yüksek bir enflasyon oynaklığına yol açmaktadır. Ülkemizdeki taze meyve ve sebze fiyatlarının benzer yapıdaki ülkelerle kıyaslandığında bile oldukça farklı bir yapıda olması, tüketici fiyatlarında mevsimsel ürünlerin dahil edilmesi için yöntemler geliştirilirken fiyat oynaklığında gözlenen bu belirgin farkın dikkate alınmasının önemini ortaya koymaktadır.

⁵ Bu bulgu daha önce Ögünç (2010) çalışmasında dile getirilmiştir.

Kaynakça:

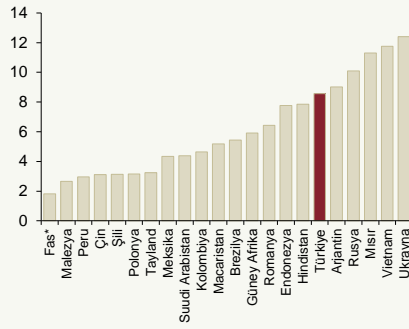
- Atuk O. ve O. Sevinç (2010). "TÜFE'de Sabit ve Değişken Ağırlık Sistemi Yaklaşımları: Türkiye Taze Meyve-Sebze Fiyatları Üzerine Bir Uygulama," TCMB Ekonomi Notları, 10/15.
- Atuk, O., Özmen, U. ve O. Sevinç (2012). "Mevsimlik Ürünler ve Fiyat Oynaklığı: Güçlü Mevsimsellik ve Öngörülemeyen Oynaklık," TCMB Ekonomi Notları, 12/16.
- Atuk, O. ve O. Sevinç (2012). "Enflasyona Katkı Hesaplamaları," TCMB Ekonomi Notları, 12/06.
- Başkaya, Y. S., Gürgür, T. ve F. Öğünç (2008). "Küresel Isınma, Küreselleşme ve Gıda Krizi - Türkiye'de İşlenmiş Gıda Fiyatları Üzerine Ampirik Bir Çalışma," Central Bank Review, 8(2), 1-32.
- Öğünç, F. (2010). "Türkiye'de İşlenmemiş Gıda Enflasyonunda Oynaklık: Durum Tespiti," TCMB Ekonomi Notları, 10/05.
- Özmen, U. ve O. Sevinç (2011). "Price Rigidity in Turkey: Evidence From Micro Data," TCMB Çalışma Tebliği, 11/25.

Kutu
3.2

Türkiye'de Enflasyonun Yüksek Seyrinde Öne Çıkan Alt Gruplar

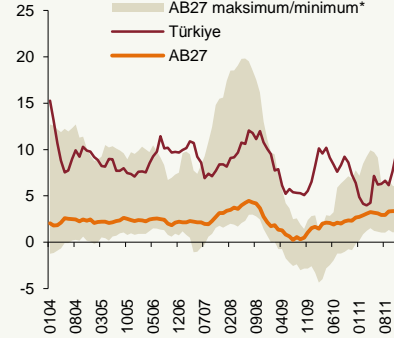
Türkiye'de enflasyon 2000'li yıllarda tek haneli düzeylere gerilemiş olsa da gelişmekte olan ülkelere kıyasla hala yüksek bir seviyededir. 2004-2011 döneminde seçilmiş başlıca gelişmekte olan ülkelerde yıllık enflasyon ortalama yüzde 6 düzeyindeyken, Türkiye'de yıllık enflasyon ortalama yüzde 8,6 olarak gerçekleşmiştir (Grafik 1). Benzer şekilde, Türkiye'nin AB'ye uyum sürecinden hareketle, tüketici enflasyonunun zaman içindeki gelişimi AB ülkeleri ile kıyaslandığında, genel olarak enflasyonun AB ülkelerindeki en yüksek enflasyon oranına yakın ya da bunun üzerinde seyrettiği gözlenmektedir (Grafik 2). Bu kutuda Türkiye'de enflasyonun yüksek seyri alt gruplar bazında incelenmekte ve yüksek seyre yol açan bazı faktörlere dair gözlemler sunulmaktadır.⁶

Grafik 1. Gelişmekte Olan Ülkeler Ortalama Yıllık Tüketici Enflasyonu (2004-2011)

*Fas'ın 2004-2010 arasındaki ortalama yıllık enflasyon oranıdır.
Kaynak: Bloomberg.

Grafik 2. AB27 ve Türkiye'de Enflasyonun Gelişimi (Yıllık Yüzde Değişim)

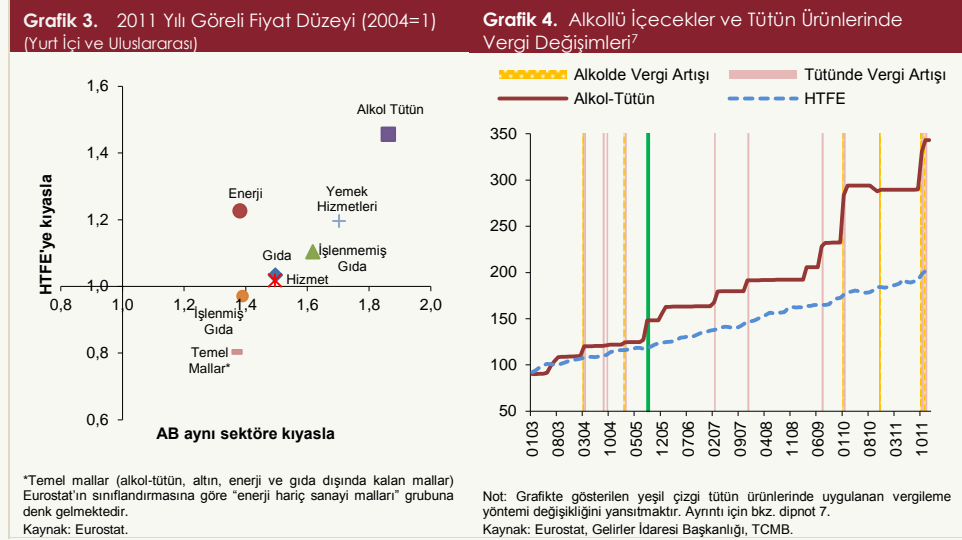

*Avrupa Birliği'ne üye 27 ülke arasında aylık frekansta en düşük yıllık enflasyon ile en yüksek yıllık enflasyonu temsil etmektedir.
Kaynak: Eurostat.

Mañşet enflasyonda yüksek seyre yol açan alt grupları belirlemek için görelî fiyat gelişmeleri hem yurt içi hem de uluslararası boyutta (AB ülkelerine kıyasla) incelenmiştir (Grafik 3). Görelî fiyatların uluslararası boyutta incelenmesinin nedeni, yurt içinde fiyat artışı gösteren alt kalemlerin aslında yurt dışında da benzer bir seyir izleyebilmesidir. Böyle bir durumda yurt içi alt kalemdeki enflasyon gelişmeleri yapısal bir durumdan ziyade görece dışsal bir gelişmenin etkisini yansıtabilecektir. Bir alt grup fiyat endeksinin genel fiyat endeksine oranı yurt içi görelî fiyatı, AB ilgili alt grup endeksine oranı ise yurt dışı görelî fiyatı vermektedir. Karşılaştırmalarda fiyatlar genel düzeyi ve alt kalemleri için TÜFE yerine Harmozine Tüketici Fiyat Endeksi (HTFE) kullanılmıştır. Bunun başlıca nedeni ülke karşılaştırmalarında hesaplama yöntem ve alt grup tanım farklılıklarından kaynaklanabilecek olası etkileri ortadan kaldırmaktır. Bir alt kalemin Grafik 3'te sağ üst köşede yer alması,

⁶ Daha detaylı analiz ve tartışma için bakınız Başer, Kösem ve Öğünç (2012).

bu kalemdede fiyatların hem yurt içi genel fiyatlar düzeyine hem de yurt dışı ilgili sektör fiyatlarına kıyasla daha yüksek bir oranda arttığına, dolayısıyla bu sektörün tüketim payına da bağlı olarak Türkiye'de enflasyonun yüksek seyrinde önemli bir rol oynayabileceğine işaret etmektedir.

Grafik 3'ten 2011 yılı itibarıyla fiyat artışları manşet enflasyona kıyasla en hızlı olan sektörlerin alkol-tütün, enerji ve yemek hizmetleri grupları olduğu izlenmektedir. Öte yandan, gıda ve hizmet grupları fiyat endekslerinin fiyatlar genel düzeyinden belirgin bir şekilde farklılaşmadığı ve temel mallarda fiyat artışlarının genel tüketici fiyatlarına kıyasla daha düşük olduğu gözlenmektedir. Tüm alt kalemlerde fiyatlar söz konusu dönemde AB'ye kıyasla daha hızlı artarken, enerji, işlenmiş gıda ve temel mallarda söz konusu artış diğer sektörlerle göre daha yavaştır. Alt kalemler detayında yapılan incelemelerde, hizmet alt kalemleri arasında heterojen bir yapı olduğu ve yemek hizmetleri kaleminin hem yurt içi genel fiyat düzeyine hem de AB ilgili alt kalemine kıyasla hızlı arttığı gözlenmektedir. Bu çerçevede, 2004 yılı baz alındığında hem yurt içi genel fiyat düzeyine hem de uluslararası sektörel fiyatlara oranla fiyatları belirgin olarak daha fazla artan grupların **alkol-tütün**, **enerji**, **işlenmemiş gıda** ve **yemek hizmetleri** olduğu izlenmektedir. Bu kalemlerden ilk ikisi iliyi yönetilen/yönlendirilen nitelikteki mallara, diğer ikisi de gıda ve dolayısıyla tarım-hayvancılık uygulamalarına çekerek, bu alanlarda orta-uzun vadeli bir perspektifle geliştirilecek kamu politikalarının önemine işaret etmektedir.

⁷ 9.8.2004 tarihli ve 2004/7674 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı (BKK) ile nispi ÖTV oranı ve maktu ÖTV tutarlarında değişiklik yapılmıştır. Bu çerçevede, nispi ÖTV oranı yüzde 55,3'ten yüzde 28'e indirilmiş, sigaratlardan alınan maktu vergi şark tipi tütün içeriğine göre belirlenmiştir. Ancak, bu uygulamaya 25.7.2005 tarihli ve 2005/9145 sayılı BKK ile 28.7.2005 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere son verilmiş ve maktu vergi oranı adet başına belirlenmeye başlanmıştır. Bu dönemde nispi ÖTV oranı yüzde 28'den yüzde 58'e yükseltilmiş ve paket başına maktu vergiden az olmamak koşuluyla yüzde 58 üzerinden hesaplanan nispi vergi tutarının ödenmesi esası getirilmiştir. 28.7.2005'te yürürlüğe konulan ve mevcut durumda vergileme yöntemi açısından geçerliliğini koruyan bu değişiklik Grafik 4'te dik yeşil çizgi ile gösterilmiştir.

Öne Çıkan Alt Kalemlere Dair Gözlem ve Değerlendirmeler

(i) Alkollü İçecekler ve Tütün Ürünleri Fiyatları: Türkiye'de alkollü içecek ve tütün ürünlerinde vergi oranları sıklıkla değiştirilmekte, bu alt kalem maliye politikası-enflasyon ilişkisinde önemli bir yer tutmaktadır. Son yıllarda vergi gelirlerini artırma konusunda alınan önlemlerin başında alkollü içecek ve tütün mamullerinde ÖTV ayarlamalarının geldiği gözlenmektedir, bu durum tüketici enflasyonunu olumsuz yönde etkilemektedir (Grafik 4). Özellikle, 2010 ve 2011 yıllarında alkollü içecekler ve tütün ürünleri tüketici enflasyonuna sırasıyla 1,31 ve 1,09 puan katkıda bulunmuş, bu katkılar ilgili yıl enflasyon hedeflerinin yaklaşık yüzde 20'sini oluşturmuştur. Bu çerçevede, özellikle tütün ürünlerinde bir vergi düzenlemesine gidileceğinde bunun enflasyonist etkisinin daima göz önünde bulundurulması büyük önem taşımaktadır.

(ii) Enerji Fiyatları: Türkiye'nin özellikle petrol ve doğal gazda dışa bağımlılığı bu ürünlerde yurt dışı fiyatlarına ve döviz kuru gelişmelerine duyarlılığı da beraberinde getirmektedir. Analiz edilen dönemde dolar bazında yükselen petrol ile doğal gaz fiyatları ve otomatik fiyatlandırma mekanizmaları çerçevesinde yurt içi enerji fiyatlarına olan kur geçişkenliğinin yüksek boyutu enflasyonun yüksek seyrinde etkili olan bir unsur olarak belirmektedir.

Enerji grubu aynı zamanda önemli bir bütçe gelir kaynağı olarak öne çıkmaktadır. Türkiye'de vergiler akaryakıt fiyatlarının önemli bir kısmını oluşturmakta, vergi oranlarında genelde yukarı yönlü ayarlamalar olmaktadır.⁸ Nitekim, uluslararası karşılaştırmalarda akaryakıtın dolar bazında litre fiyatının yüksekliğinde Türkiye Norveç ile birlikte ilk sıralarda gelmektedir (IEA, 2012).⁹ Ancak uluslararası karşılaştırmalarda vergi kadar dikkat çekici olan bir diğer nokta 2011 yılı son çeyreği itibarıyla vergi hariç litre başına akaryakıt (kurşunsuz benzin) fiyatında Türkiye'nin en yüksek fiyata sahip olmasıdır (IEA, 2012). Bu durum akaryakıt üzerindeki vergi yüküne ek olarak; arz zincirindeki basamaklara ve bunların fiyatlandırma davranışlarının önemine dikkat çekmektedir.¹⁰

Son olarak, enerji grubu fiyat gelişmelerinde etkili olan bir diğer faktör sektörün rekabet yapısıdır. Kamu teşebbüslerinin hâkim olduğu enerji sektöründe planlanan özelleştirmelerin tamamlanması ve böylece sektörün daha rekabetçi bir yapıya kavuşması yurt içi enerji üretiminin ve etkinliğinin artması açısından önem taşımaktadır.

⁸ Hanehalkı baz alındığında elektrik ve doğal gaz fiyatlarındaki vergi oranları açısından Türkiye diğer OECD ülkeleri arasında orta sıralarda yer almaktadır (IEA, 2012).

⁹ Karşılaştırma Avustralya, Kanada, G. Kore, Japonya, Meksika, Yeni Zelanda ve ABD için normal kurşunsuz, diğer OECD ülkeleri içinse 95 oktan kurşunsuz benzin fiyatları kullanılarak yapılmıştır.

¹⁰ IEA (2010) vergi hariç akaryakıt fiyatları ile CIF ithalat fiyatları arasındaki fark olarak ölçülen dağıtım marjının Türkiye'de AB ortalamasının yaklaşık iki katı olduğuna değinmektedir.

iii) Gıda Fiyatları: Enflasyonun yüksek seyrinde dikkati çeken bir diğer sektörün gıda olduğu ve bu sektörde özellikle meyve-sebze gibi işlenmemiş gıda fiyatlarına dair gelişmelerin ön planda olduğu gözlenmektedir. IMF (2011) çalışması Türkiye'nin işlenmemiş gıda ürünleri ihraç ederken, ithalatın sınırlı olduğunu ve dolayısıyla uluslararası ticaretin yurt içi fiyatları yumuşatıcı etkisinden faydalanamadığına değinmekte, ayrıca yüksek ithalat gümrük vergisi ve sıkı kotalar ile çiftçilerin desteklendiği eleştirisinde bulunmaktadır. OECD (2011) ithal korumacılığına ek olarak tarımsal verimliliğin düşük ve verimlilik artışlarının oldukça yavaş olduğunu belirtmektedir. WTO (2012)'ya göre ise anılan etkilerle Türkiye'de tarımsal ürün fiyatları dünya ortalamasının üzerinde seyretmektedir. Genel olarak söz konusu çalışmalar tarım ve gıda sektörlerinde yurt içi rekabetin geliştirilmesi gerektiği noktasında birleşmektedir.

(iv) Yemek Hizmetleri Fiyatları: Kişi başı gelir artışına paralel olarak yemek hizmetlerinin tüketici fiyat endeksi içindeki payı 1994 yılında yüzde 2,8 iken, 2003 yılında yüzde 3,3'e, 2007-2012 yılları arasında ise ortalama yüzde 5,3 seviyesine yükselmiştir. Bu durum sektördeki fiyat artışlarının bir kısmının tüketim tercihlerindeki değişimle de bağlantılı olabileceğini düşündürmektedir.

Yemek hizmetleri sektöründe maliyet yapısını anlamaya yönelik olarak 2002 yılı girdi-çıkıtı kullanım tablosu incelendiğinde, gıda ve tarım sektörlerinden temin edilen girdilerin toplam girdi içinde yaklaşık yüzde 52 ile en yüksek paya sahip olduğu görülmektedir. Bu bağlamda, gıda fiyatlarındaki artışlar yemek hizmetleri fiyatları üzerinde de yoğun olarak hissedilmektedir. Çalışanlara yapılan ödemelerin yüzde 15 ile ikinci en yüksek payı alması nedeniyle, sektörde istihdam edilen işgücünün yapısı da dikkate alındığında, asgari ücret gelişmeleri fiyatların seyrine etki edebilecek bir başka unsur olarak belirlemektedir. Maliyete dair diğer önemli kalemler ise elektrik başta olmak üzere enerji, kira ve mali aracı kuruluşlara yapılan ödemelerdir. Bu durum yemek hizmetleri sektörüne girdi teşkil eden sektörlerdeki, bir kısmı da yukarıda ifade edilen, yapısal düzenlemelerin önemini daha da artırmaktadır.

Özetle, enflasyonun görece yüksek seyrinde Türkiye'ye özgü yapısal faktörlerin rolü dikkat çekmektedir. Alkol-tütün ürünlerinde vergi politikası; enerjide dışa bağımlılığa bağlı etkiler, sektörün rekabet yapısı ve akaryakıt ürünlerinde vergi, üretim ve dağıtım zinciri; tarım ve gıda sektörlerinde ise yurt içi rekabet ve verimlilikteki düşük seviye gibi noktalar ön plana çıkmaktadır.

Kaynakça:

Başer, S., S. Kösem ve F. Öğünç (2012). "Türkiye'de Enflasyon: Sektörel ve Uluslararası Bazda Karşılaştırmalı bir Analiz ve Öne Çıkan Noktalar," TCMB Ekonomi Notları, yayın için değerlendirme aşamasında.

IEA (2010). "Energy Policies of IEA Countries: Turkey 2009 Review," International Energy Agency, OECD/IEA, 2010.

IEA (2012). "Energy Prices and Taxes, Quarterly Statistics, First Quarter 2012," International Energy Agency.

IMF (2011). "Staff Report for the 2011 Article IV Consultation," IMF Country Report No. 12/16.

OECD (2011). "Evaluation of Agricultural Policy Reforms in Turkey," OECD Publishing. <http://dx.doi.org/10.1787/9789264113220-en>.

